

dat we aan de andere zijde de vooroordelen zoveel mogelijk hebben te beperken.

Wanneer we nu het karakter der vooroordelen bij de exegese nader onderzoeken, dan merken we op, dat ze niet alle van denzelfden aard zijn. Hoewel de benaming niet geheel juist is, onderscheid ik gemakshalve formele of objectieve en materiële of subjectieve vooroordelen. Tot de eerste groep reken ik de vooroordelen, die we als mensen meebrengen, tot de tweede die, welke de beschouwing der Schrift betreffen. De eerste groep denkt vooral (ik moet weer zeggen niet uitsluitend) aan den feitelijken toestand, de tweede aan een bewuste keuze.

Als ik nauwkeuriger op deze dingen inga, wil ik met een voorbeeld beginnen. Toen Paulus bij den Areopagus sprak, meende hij op de hoogte te zijn van de leer der Epicureërs en Stoïcijnen. Hij was er van overtuigd, dat hij hun stelsels kende, hij moge die kennis dan door mondelinge mededelingen of door lectuur hebben verworven. De wijsgeren tonen te hebben begrepen, wat Paulus tot hen sprak en bepalen in overeenstemming daarmede hun houding. Wanneer de apostel later aan Lukas den inhoud van zijn prediking mededeelt, is hij er zeker van, dat Lukas hem begrijpt en een goeden indruk ontvangt van het gesprokene te Athene. Lukas brengt zijn kennis over aan Theophilus en weet zeker, dat Theophilus nu als het ware tot de begrijpende toehoorders van Paulus' rede mag worden gerekend. En als wij thans het boek der Handelingen lezen, dan staat voor ons vast, dat we een betrouwbaar verslag van Paulus' rede in ons opnemen en dat we die prediking ook kunnen verklaren.

Hier staan we voor een zeer samengesteld proces. Het is niet nodig, dat ik op alle factoren daarvan nader inga. Ik bepaal me tot dezen éne: alle uitlegging gaat uit van het geloof, dat het uitgelegde zin heeft, een zin, dien ik in mij kan opnemen en aan anderen overdragen. Ik twijfel niet, ik denk er niet verder over na, ik handel in een vaststaande overtuiging. Dat is de grondslag van alle uitlegging, ze moge zich bezig houden met geschreven of met gesproken woorden, met kunstwerken of met feiten, of met wat dan ook. Ik neem aan, dat het kennisnemen en het verstaan, ook het uitleggen bij alle mensen op dezelfde wijze toegaat. Laat ik dat geloof varen, dan kan ik beter ophouden met uitleggen¹⁴).

Ik moet nog een stap doen. Wanneer ik uitleg, moet ik gebruik maken van de middelen, die gebezigd worden in het gewone menselijk verkeer, ik kan niet anders. Wil ik door een schrijver bereikt, toegesproken worden, en wil ik met mijn uitlegging anderen bereiken,